



Sygn. akt II CSK 537/10

## WYROK

### W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski (sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

w sprawie z powództwa An. K. i A. K.  
przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń Spółce  
Akcyjnej w W.  
o odszkodowanie,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym  
w Izbie Cywilnej w dniu 25 maja 2011 r.,  
skargi kasacyjnej powódki  
od wyroku Sądu Apelacyjnego  
z dnia 28 kwietnia 2010 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej powódki i oddala w tym zakresie apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 stycznia 2010r.,**

2. zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego;
3. nakazuje ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego kwotę 2.500 (dwa tysiące pięćset) złotych tytułem opłaty sądowej od skargi kasacyjnej od której powódka była zwolniona.

## Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 20 stycznia 2010 r. Sąd Okręgowy w P. zasądził od pozwanego – Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej w W. na rzecz powódki An. K. kwotę 50 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 24 marca 2009 r. i na rzecz powoda A. K. kwotę 40 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 24 marca 2009 r. oraz w pozostałym zakresie powództwo oddalił. Powodowie domagali się zasądzenia na rzecz każdego z nich kwoty po 50 000 zł wraz z odsetkami od dnia wytoczenia powództwa tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego w postaci więzów rodziców z dzieckiem, stosownie do art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c.

Wyrok został zaskarżony przez pozwanego apelacją, na skutek której Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2010 r. zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że powództwo oddalił i odstąpił od obciążania powodów kosztami postępowania.

Sąd drugiej instancji oparł swoje orzeczenie na ustaleniach faktycznych dokonanych przez sąd pierwszej instancji uznając je za własne, które były następujące: E. K. (córka powodów) w dniu 21 czerwca 2008 r., przechodząc przez przejście dla pieszych na drodze oznaczonej nr [...] została potrącona przez samochód marki Renault Clio nr rej.[...], którym kierował E. S.; w wyniku doznanych obrażeń poniosła śmierć na miejscu. Sprawca wypadku, wyrokiem Sądu Rejonowego w G. z dnia 20 października 2008 r., został uznany winnym śmierci E. K. i skazany na karę pozbawienia wolności w wymiarze 2 lat z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 4 lat oraz grzywnę. W chwili zdarzenia sprawca był ubezpieczony w Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń S.A. w W.

W chwili śmierci E. K. miała 23 lata, zamieszkiwała z rodzicami i rodzeństwem w gospodarstwie rolnym, posiadała wykształcenie zawodowe i pracowała w charakterze asystentki w prywatnej firmie, osiągając miesięczny dochód w kwocie około 1000 zł, z czego 700 zł przekazywała rodzicom. E. K. pomagała rodzicom, z którymi łączyła ją silna więź; deklarowała chęć pozostania w przyszłości w domu rodzinnym i opieki nad rodzicami.

W grudniu 2008 r. pozwany wypłacił powodom po 10 000 zł tytułem znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej, natomiast w marcu 2009 r. wypłacił na ich rzecz kwotę 8876 zł tytułem pokrycia kosztów nagrobka oraz pogrzebu oraz kwoty 4978 zł i 3898 zł jako zwrotu kosztów zakupu odzieży i pozostałych kosztów pogrzebu.

Powodowie mieszkają z trójką dorosłych dzieci (dwójką synów i córką) oraz z dzieckiem córki; mają jeszcze jedną dorosłą córkę, która zamieszkuje ze swoją rodziną. Wskutek nagłej śmierci córki powodowie podupadli na zdrowiu – u powódki stwierdzono długotrwały uszczerbek na zdrowiu w wysokości 15%, natomiast u powoda w wysokości 5%.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny sąd pierwszej instancji ocenił, że roszczenie powodów znajduje uzasadnienie w treści art. 23 k.c. i 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c., albowiem wskutek śmierci dziecka nastąpiło naruszenie dóbr osobistych powodów w postaci więzi między rodzicami a dzieckiem oraz prawa do życia w pełnej rodzinie.

Sąd Apelacyjny uznał jednakże, że w sprawie nie znajdują zastosowania przepisy, na których swoje rozstrzygnięcie oparł Sąd pierwszej instancji. Podniósł, że kwestia odpowiedzialności sprawcy czynu niedozwolonego za doznaną przez poszkodowanego szkodę niemajątkową uregulowana została w art. 445 § 1 k.c. Osobą uprawnioną do żądania zadośćuczynienia w oparciu o to unormowanie byłaby tylko E. K. Przedmiot ochrony prawnej przewidzianej w art. 445 § 1 k.c. z istoty swej obejmuje przesłanki odpowiedzialności zawartej w art. 24 § 1 k.c.

Jednocześnie Sąd drugiej instancji wskazał, że wyjątki od zasady przyznania zadośćuczynienia bezpośrednio poszkodowanemu muszą wynikać wprost z przepisów ustawy. Wyjątek taki stanowi między innymi przepis art. 446 k.c., który w sposób enumeratywny i wyczerpujący reguluje roszczenia przysługujące osobom trzecim, w tym najbliższemu zmarłego. W dacie zdarzenia, tj. śmierci E. K. powołany przepis przewidywał roszczenia w postaci: zwrotu kosztów leczenia i pogrzebu (temu, który je faktycznie poniósł), rentę (osobom względem których ciążył obowiązek alimentacyjny oraz osobom, którym poszkodowany dostarczał stale i

dobrowolnie koszty utrzymania), a także jednorazowe odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej po śmierci poszkodowanego; nie uprawniał natomiast tych osób do uzyskania zadośćuczynienia. Tym samym zakres roszczeń przysługujących osobom bliskim poszkodowanego został określony wyczerpująco, co zdaniem Sądu Apelacyjnego nie pozwala na rozszerzającą interpretację tego przepisu. Sąd Apelacyjny wskazał również, że art. 446 k.c. jako przepisu wyjątkowego nie można interpretować rozszerzająco; a zatem osobom trzecim (w tym najbliższemu zmarłego) nie przysługują roszczenia odszkodowawcze na zasadach ogólnych. Ponadto podniósł, że żądanie określone w art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. przysługuje jedynie osobie, której dobro zostało naruszone czynem bezprawnym. W rozpoznawanej sprawie delikt sprawcy skierowany był przeciwko życiu i zdrowiu E. K. a nie dobrom osobistym powodów. Naruszenie ich dóbr nastąpiło w sposób pośredni, tj. było niejako następstwem naruszenia dóbr osobistych poszkodowanej. W końcu podkreślił, że powodowie nie mogli domagać się zadośćuczynienia określonego w art. 446 § 4 k.c., albowiem w chwili zdarzenia przepis ten jeszcze nie obowiązywał.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony skargą kasacyjną przez powodów, którzy wnieśli o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi drugiej instancji. Skarga kasacyjna została oparta na podstawie określonej w art. 398<sup>3</sup> § 1 pkt 1 k.p.c. W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego strona zarzuciła obrazę art. 23 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez jego błędną wykładnię.

Postanowieniem z dnia 3 marca 2011 r. Sąd Najwyższy odrzucił skargę kasacyjną wniesioną w imieniu powoda, z uwagi na wartość przedmiotu sporu niższą niż pięćdziesiąt tysięcy złotych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze wyjaśniono, że najbliższym członkiem rodziny zmarłego nie przysługuje roszczenie pieniężne za doznaną krzywdę na podstawie art. 446 § 4 k.c., gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu przed dniem 3 sierpnia 2008 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2010 r., II CSK 248/10 dotychczas niepublikowany). W stanie prawnym obowiązującym w chwili

popęłnienia przez ubezpieczonego od odpowiedzialności cywilnej sprawcę wypadku czynu niedozwolonego, w wyniku którego zginęła córka powodów, tj. w dniu 21 czerwca 2008 r., w orzecznictwie dominował pogląd, że sam ból, poczucie osamotnienia, krzywdy i zawiedzonych nadziei po śmierci osoby bliskiej nie stanowią podstawy do żądania odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c., ale jeżeli te stany wywołały osłabienie aktywności życiowej i motywacji do przezwyciężenia trudności dnia codziennego, powodując utratę możliwości polepszenia warunków życia w przyszłości to można przyjąć, że pogorszyły one dotychczasową sytuację życiową osoby z najbliższego kręgu rodziny zmarłej i istnieje w związku z tym podstawa do kompensacji tego uszczerbku o charakterze niemajątkowym (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 15 października 2002 r., II CKN 985/00, z dnia 25 lutego 2004 r., II CK 17/03, z dnia 6 lutego 2008 r., II CSK 459/07 niepublikowane, z dnia 26 listopada 2010 r., IV CSK 170/10, LEX nr 737283 i z dnia 3 grudnia 2010 r., I PK 88/10, LEX nr 737254).

Mając jednak na uwadze treść zarzutu kasacyjnego w sprawie wystąpił inny problem, tj. czy podstawę dochodzonego roszczenia mógł stanowić art. 23 k.c. w zw. z art. 448 k.c. Trzeba w związku z tym wskazać, że w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego została przyjęta koncepcja, iż więź emocjonalna łącząca osoby bliskie jest dobrem osobistym, a więc doznany na skutek śmierci osoby bliskiej uszczerbek może polegać nie tylko na osłabieniu jej aktywności życiowej i motywacji do przezwyciężania trudności, lecz jest także następstwem naruszenia tej relacji między osobą zmarłą a jej najbliższymi (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2009 r., I CSK 149/09, z dnia 14 stycznia 2010 r., IV CSK 307/09, z dnia 10 listopada 2010 r., II CSK 248/10, niepublikowane i uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, BSN 2010, nr 10 s. 11.) W wyroku z dnia 11 maja 2011 r., II CSK 621/10 (niepublikowanym) Sąd Najwyższy wyraził wprost zapatrywanie, że rodzicom zmarłej córki przysługuje na podstawie art. 448 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę w związku ze śmiercią, która nastąpiła w wyniku wypadku (deliktu) zaistniałego przed dniem 3 sierpnia 2008 r. W tym stanie rzeczy należało uznać, że pogląd ten został w judykaturze już ukształtowany, co przesądzało o zasadności skargi kasacyjnej.

Z treści art. 23 k.c. wynika, że istnieje wiele dóbr osobistych korzystających z ochrony i praw osobistych chroniących te dobra. Prawu polskiemu nie jest znany wyczerpujący katalog dóbr osobistych i z tego względu wraz ze zmianami stosunków społecznych mogą powstawać i zanikać pewne dobra osobiste. Obecnie w świetle dorobku literatury i judykatury nie budzi już wątpliwości pogląd, że podlegają ochronie nie wymienione w art. 23 k.c. dobra osobiste jak: pamięć po zmarłych, intymność, prywatność życia, czy płęć. Jeśli zauważyć, że dobrami osobistymi są pewne wartości niematerialne łączące się ściśle z jednostką ludzką a niekiedy z osobą prawną, to trzeba przyjąć, że powstają i wygasają z podmiotem podlegającym ochronie i nie mogą przechodzić na inne osoby. Przyjmowana jako dobro osobiste ochrona czci osoby zmarłej nie polega na przejściu prawa do czci przysługującego zmarłemu, lecz jest własnym prawem najbliższych członków rodziny zmarłego. Podobnie więź między rodzicami a dzieckiem jest wartością niematerialną „własną” rodziców, a skoro ona w utrwalonym już orzecznictwie uznana została jako ich dobro osobiste podlegające ochronie prawa cywilnego, to jednym ze środków tej ochrony jest norma wynikająca z art. 448 k.c.

Przesłanką tej odpowiedzialności jest nie tylko bezprawne, ale i zawinione działanie sprawcy naruszenia dobra osobistego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2002 r., V CKN 1581/00, OSNC 2004, nr 4, poz. 53). W sprawie spełnienie tej przesłanki nie mogło jednak budzić wątpliwości, skoro sprawca wypadku drogowego został skazany prawomocnym wyrokiem karnym.

Z tych względów orzeczono, jak w sentencji (art. 398<sup>16</sup> k.p.c.).